

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ПОШТОВИХ ХУДОЖНІХ МАРОК УКРАЇНИ ВОЄННОГО ЧАСУ

У тезах досліджено художні особливості філателістичної продукції України, випущеної в умовах повномасштабної російської військової агресії. Проаналізовано тематику, символіку, художні рішення та технічні виконання марок, що відображають ключові аспекти національного спротиву, патріотизму, міжнародної підтримки, трагічних подій війни та віри в Перемогу. Розглянуто вплив воєнного контексту на естетику та комунікативну функцію поштових художніх марок України, а також їх роль у документуванні історії та формуванні національної ідентичності в кризовий період.

Ключові слова: поштова марка, графічний дизайн, Україна, воєнний час, російська агресія, патріотизм, національна ідентичність, символіка, філателія.

Поштова марка як витвір графічного дизайну завжди відігравала важливу роль у відображенні ключових подій, культурних цінностей та національної ідентичності держави. В умовах повномасштабної російської військової агресії проти України, що розпочалася у лютому 2022 року, українська поштова марка набула особливого значення. Вона стала не лише засобом оплати поштових послуг, але й потужним інструментом комунікації, документування героїчного спротиву українського народу, вираження патріотичних почуттів та звернення до світової спільноти.

Дизайн поштових марок воєнного часу в Україні відрізняється особливою емоційною насиченістю, символізмом та актуальністю тематики. Кожна марка є своєрідним художнім висловлюванням, що фіксує важливі моменти боротьби, відображає настрої суспільства та передає послання як всередині країни, так і за її межами. Метою тез є дослідження ключових особливостей дизайну українських поштових художніх марок, випущених в умовах війни, аналіз їхньої тематики, символіки, художніх рішень та ролі у формуванні національної ідентичності.

Наша наукова розвідка стосуватиметься дизайну марок воєнного часу, створених засобами прикладної графіки, а не фотографіки.

Тематичний спектр поштових марок України воєнного часу є надзвичайно широким і відображає багатогранність боротьби українського народу. Розглянемо ключові теми цих художніх мініатюр та приклади їхнього дизайну.

Героїчний опір та Збройні Сили України. Значна кількість марок присвячена подвигам українських військових, їхній мужності та незламності. Образи воїнів, військової техніки, символіка різних родів військ стали центральними елементами багатьох випусків.

Безперечно, найвідомішим прикладом даної теми є поштова марка «Русській воєнний корабель, іді ...!» (дата випуску – 12.04.2022 р., автор – Борис Грох), яка миттєво стала символом українського спротиву та отримала всесвітню популярність. Її дизайн, що зображує українського прикордонника на острові Зміїний, який відповідає на вимогу російського військового корабля здатися, є лаконічним, але надзвичайно емоційно зарядженим.

Так само вдалим прикладом, на нашу думку, є марковий аркуш «Слава Збройним Силам України!» (дата випуску – 14.10.2022 р., автор – Антон Хрупін). На його поштових марках відображено військовослужбовців різних родів військ ЗСУ (Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил, Десантно-штурмових військ, Сил спеціальних операцій та Сил територіальної оборони), які мужньо обороняють Україну на землі, в повітрі та на морі [2; 4]. Мініатюри вирішені за допомогою геометризації об'єктів та жовто-блакитних акцентів на білому тлі. Складність і динаміка сірих графічних ліній, світлий тон зображень надають композиціям відчуття швидкості та руху (Рис. 1).

Рис. 1. Марковий аркуш «Слава Збройним Силам України!», поштові марки «Подарунки Святого Миколая», «Під покровом Богородиці»

Патріотизм та національна ідентичність. Марки часто містять національну символіку – Державний Прапор, Герб, національні кольори. Художники в їхніх сюжетах також звертаються до історичної спадщини України, постатей видатних українців та культурних символів, підкреслюючи неперервність національної історії та боротьби за незалежність.

Поштова художня марка «Під покровом Богородиці» (дата випуску – 01.10.2024 р., автор – Олександр Охупкін), що була створена до Дня захисників і захисниць України [2; 4], яскраво ілюструє цю неперервність. Живописна композиція мініатюри, в осінніх теплих відтінках, зображає воїнів Запорозької Січі, Української повстанської армії, Збройних сил України, яких Діва Марія покриває своїм омофором (Рис. 1).

Поштова марка «Подарунки Святого Миколая» (дата випуску – 06.12.2023 р.) [2; 4], що за стилістикою нагадує ілюстрацію до дитячої книжки, також є прикладом патріотичної тематики.

Дитячі вимоги до книжкових ілюстрацій прості: малюнки мають захоплювати око, бути барвистими, викликати радість, нести добро та легко сприйматися. Герої ж повинні бути наче справжні [3]. Саме таких художніх прийомів дотримався книжковий графік Кость Лавро при створенні цього дизайну. На художній мініатюрі зображено Св. Миколая, одягнутого в ризи кольорів Державного Прапора України, який їде верхи на коні в жовто-синіх яблуках. У правій руці він тримає палицю, що розчавлює герб країни-агресорки, у лівій – камуфляжний мішок, з якого сиплеться важке озброєння та військова техніка. Створений дизайнером влучний художній образ уособлює українську віру в Перемогу, що обов'язково здобудеться Збройними Силами України та з Божою допомогою (Рис. 1).

Міжнародна підтримка та солідарність. Окремі випуски марок висловлюють подяку країнам та народам, які підтримують Україну в її боротьбі. На них можуть бути зображені символи дружніх держав, спільні гасла та образи, що символізують єдність у протистоянні агресору. Наприклад, блок марок «Зброя Перемоги. Світ з Україною» (дата випуску – 29.09.2023 р., автори – Сергій Харук, Олександр Харук). Він демонструє передові зразки іноземного озброєння, наданого Україні країнами-партнерами. На марках блоку зображено: британський танк Challenger 2, німецький Leopard 2, американський ЗПК Patriot®, французька САУ CAESAR та американська БМП M2 Bradley [2; 4]. В дизайн композиції також входить Герб України, земна куля та стилізована стрічка-віяло, утворена з державних прапорів міжнародних союзників.

Підвищується боєздатність Повітряних Сил ЗСУ за допомогою американських винищувачів F-16. На поштовій марці «Винищувачі зла» (дата випуску – 04.08.2023 р., автор – Максим Паленко) створено метафоричний образ тертушки із лезами у формі літаків F-16, на якій великі руки – українське військо, перетирають московський кремль [2; 4]. Зображення дуже деталізоване, світлотінню переданий об'єм. У композиції домінують відтінки червоного та чорного кольорів, що віщує зловісний і неминучий кінець

«Імперії зла». Зухвалість сюжету та сатира підсилені ще однією деталлю – номіналом марки F+16,00 (Рис. 2).

Рис. 2. Поштова марка «Винищувачі зла», поштовий блок «Міста Героїв. Чернігівщина», поштова марка «Все буде UA!»

Трагічні наслідки війни та злочини агресора. Деякі марки фіксують руйнівні наслідки російської агресії, зображують зруйновані міста, загиблих мирних жителів та інші трагічні події. Ці випуски мають на меті не лише задокументувати злочини, але й викликати співчуття та засудження дій агресора на міжнародній арені.

Характерним прикладом є серія «Міста Героїв». Зупинимось детальніше на поштовому блоці «Міста Героїв. Чернігівщина» (дата випуску – 03.04.2024 р., автор – Креативна агенція I AM IDEA). З 24 лютого 2022 року понад місяць Чернігівщина була під ударом російських окупантів, які прагнули наблизитися до Києва. Однак завдяки активному опору місцевих жителів, які блокували дороги та інформували ЗСУ, героїчній боротьбі українських військових, до 3 квітня 2022 року ворога було вигнано з області. На честь міст-героїв Чернігова, Ніжина, сіл Ягідного та Семенівки випущено поштовий блок, що продовжує відповідну серію [2; 4]. Кожна марка з поштового блоку має окремий оригінальний сюжет, реалістично зображений у синьо-зелених відтінках, що додатково підкреслює емоційність і трагізм подій (Рис. 2).

Віра в Перемогу та майбутнє України. Поряд із відображенням трагічних подій, значна частина марок несе оптимістичний меседж, виражає віру в Перемогу України та її світле майбутнє. На них можуть бути зображені символи надії, відродження, відбудови та процвітання.

«Все буде UA!» (дата випуску – 23.08.2024 р., автор – Нікіта Тітов). Ця фраза стала запорукою того, що ми витримаємо, переможемо і відновимо наші зруйновані міста та села. Україна обов'язково розквітне після цієї жорстокої війни. Поштова марка має форму карти України і є продовженням відомої серії «Слава Україні!», яка раніше отримала міжнародне визнання за свій оригінальний формат [2; 4]. У мініатюрі представлено стилізоване зображення блакитноволосої українки, яка обіймає немовля, загорнуте у блакитні пелюшки, на тлі мапи України жовтого кольору. Напис «Все буде» вписаний в композицію за принципом каліграми. Художній образ доповнюють умовні квіти маку та барвінку. Як засоби графічної виразності дизайнером було використано лінії однакової художньої напруги та плями локальних кольорів (Рис. 2).

Дизайн поштових художніх марок України воєнного часу відзначається використанням символіки, яка є зрозумілою як для українців, так і для міжнародної аудиторії [1]. Так, кольори Державного Прапора України домінують у колірній гамі багатьох марок. Герб та Прапор України часто використовуються як елементи композиції, що символізують суверенітет і незалежність держави, єдність і боротьбу українського народу. Зображення військової техніки, амуніції, шевронів є поширеними на марках, присвячених Збройним Силам України. Також набувають символічного значення в контексті війни окремі образи. Соняшники стали символом пам'яті за загиблими та символом надії на мир. Руїни будівель уособлюють наслідки агресії, але водночас можуть нести підтекст незламності та майбутнього відновлення.

У дизайні марок використовуються різні художні стилі – від реалістичних зображень до стилізованих та символічних композицій. Часто застосовуються яскраві, емоційно насичені кольори. Технічне виконання марок також є різноманітним, включаючи офсетний друк, а також використання спеціальних ефектів (наприклад, тиснення фольгою).

Треба відмітити, що воєнний контекст суттєво вплинув на естетику та комунікативну функцію українських поштових марок [5; 6]. Дизайн марок став більш емоційним та експресивним, відображаючи

біль, гнів, гордість, надію та інші сильні почуття, що переживає українське суспільство. Дизайн марок часто орієнтований не лише на внутрішню аудиторію, але й на міжнародну спільноту. Використання зрозумілих символів та образів, а також англійських написів, сприяє поширенню інформації про війну в Україні та залученню підтримки. Оперативність реагування АТ «Укрпошта» на знакові події стало характерною рисою воєнної філателії. Випуск деяких марок супроводжується благодійними акціями зі збору коштів на підтримку Збройних Сил України, постраждалих від війни та гуманітарних потреб. Тож марка стає не лише символом, але й інструментом практичної допомоги.

Крім того, поштові марки воєнного часу виконують важливу функцію документування історії російсько-української війни. Кожен випуск є своєрідним візуальним свідченням епохальних подій, героїзму людей та трагічних наслідків агресії. З часом ці марки стануть цінними історичними артефактами, що розповідатимуть майбутнім поколінням про боротьбу України за свою свободу та незалежність. Дизайн марок відіграє важливу роль у формуванні та зміцненні національної ідентичності в кризовий період. Спільне переживання емоцій, викликаних цими візуальними образами, сприяє консолідації суспільства навколо спільних цінностей – патріотизму, мужності, стійкості та віри в Перемогу. Марки стають символами національної єдності та спротиву, об'єднуючи українців в їхній боротьбі.

Таким чином, дизайн поштових художніх марок України воєнного часу є унікальним явищем, що відображає героїзм, трагізм та незламність українського народу в умовах російської військової агресії. Тематика марок охоплює широкий спектр аспектів війни – від подвигів військових до міжнародної підтримки та віри в Перемогу. Активне використання національної та військової символіки, емоційна насиченість художніх рішень та оперативність випуску роблять ці марки потужним інструментом комунікації та документування історії. Вони не лише виконують свою пряму функцію оплати поштових послуг, але й відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності, консолідації суспільства та зверненні до світової спільноти. Поштові марки воєнного часу стануть цінними історичними свідченнями героїчної боротьби України за свою свободу та незалежність.

References

1. Hryshko A., Babenko Yu., Makhovych I. Poshtova marka yak komemoratyvnyi instrument konstruiuvannya suchasnoi diisnosti. Molodizhna nauka zarady myru ta rozvytku : zb. materialiv Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf., Chernivtsi, 9-11 lystopada 2022 r. Chernivtsi : Chernivets. nats. un-t. im. Yu. Fedkovycha, 2022. S. 241-244.
2. Poshtovyi market – Internet-mahazyn Ukrposhty. URL: <https://postmark.ukrposhta.ua> (data zvernennia: 18.05.2025).
3. Tokar M. Khudozhno-estetychni osoblyvosti dytiachoi knyzhkovoi iliustratsii. Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv. 2018. Vyp. 35. S. 220-233. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1313155>
4. Ukrposhta. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua> (data zvernennia: 18.05.2025).
5. Khandryha L. Poshtovi marky yak zasib kulturoi ta natsionalnoi reprezentatsii. libr.dp.ua. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=6&idg=231> (data zvernennia: 18.05.2025).
6. Khandryha L. Ukrainski poshtovi marky yak masmedia. libr.dp.ua. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=6&idg=229> (data zvernennia: 18.05.2025).

DOI 10.34132/mspc2025.01.06.05

Olena Tryhub

FEATURES OF THE DESIGN OF UKRAINIAN POSTAL ART STAMPS DURING WARTIME

The theses explore the artistic features of philatelic products of Ukraine issued under the conditions of the full-scale Russian military aggression. The themes, symbolism, artistic solutions, and technical executions of stamps reflecting key aspects of national resistance, patriotism, international support, tragic events of the war, and faith in Victory are analyzed. The influence of the wartime context on the aesthetics and communicative function of Ukrainian postal art stamps, as well as their role in documenting history and shaping national identity during a crisis period, are considered.

Keywords: postal stamp, graphic design, Ukraine, wartime, Russian aggression, patriotism, national identity, symbolism, philately.

Відомості про автора / Information about the Author

Олена Тригуб, доктор філософії, старший викладач кафедри дизайну факультету комп'ютерних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: e.tryhub82@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0634-4106>.

Olena Tryhub, PhD, Senior Lecturer, Department of Design, Faculty of Computer Science, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: e.tryhub82@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0634-4106>.

© О. Тригуб
20.05.2025

Стаття отримана редакцією